

KNYGOS PATRIOTŲ PREMIJŲ KONKURSUI

ALFONSAS EIDINTAS

Antanas Smetona ir jo aplinka

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2012 m.

Naujoje knygoje apie prezidentą Antaną Smetoną autorius daugiausia dėmesio skiria lietuvių tautos atgimimui ir nepriklausomos Lietuvos valstybės sukūrimui XX amžiuje, jos raidai, ypač žmogiškajam metmeniui. Kas padėjo Antanui Smetonai du kartus būnant Lietuvos prezidentu, su kuo jis artimiausiai dirbo konstruodamas ir diegdamas autoritarinės valdžios modelį? Smetoną visuomet rėmė ištikimi draugai, padėjo jam ir tikėjo juo žmona Sofija, Juozas Tūbelis ir jo žmona Jadvyga, tautininkų ideologas kunigas Izidorius Tamošaitis, Juozas Tumas-Vaižgantas, Vladas Mironas ir kiti kunigai, teisininkas Stasys Šilingas, kariškiai Kazys Skučas, Kazys Musteikis. Studijoje ieškoma ir atsakymų, kodėl išsiskyrė Smetonos keliai su Augustinu Voldemaru, Vincu Krėve-Mickevičiumi, generolu Stasiu Raštikiu, Ernestu Galvanausku. Aprašytas ir Antano Smetonos šeimos, artimiausių draugų, bendražygių likimas po 1940 metų okupacijos.

Susiję straipsniai:

- [*Knygą „Antanas Smetona ir jo aplinka“ į lentyną padėjus*](#)
- [*A.Eidintas: A.Smetonos valdymas užaugino lietuvių tautai papildomą stuburkaulį*](#)
- [*Naują knygą parašęs A. Eidintas: „A. Smetona 1940-aisiais neturėjo kitos išeities, Europoje vienas iš pirmųjų išvelgė nacių pavojų“*](#)

AUDRONĖ URBONAITĖ

Cukruota žuvis

„Alma litera“, 2012 m.

Antrojo Audronės Urbonaitės romano tema – globalizacija, visa jėga įsiveržusi į penkiasdešimtmetės žurnalistės gyvenimą. Sūnus palieka moteriai prižiūrėti kinės pagimdytą anūkę, kuri netikėtai pradingsta. Jos ieškodama herojė iš pradžių blaškosi po Vilnių, po paslaptinę šio miesto kinų pasaulį, o paskui ir po Kiniją, kur tikisi rasti savo anūkės motiną. Aforizmais žaižaruojančiu stiliumi, ryškiais dialogais ir siurrealistiniais vaizduotės vingiais išsiskiriančioje knygoje skaitytojui leidžiama suprasti, kad tautiškumo ideologija jau susidūrė su rimtais iššūkiais ir nemišrūnų laukia miglota ateitis.

Susiję straipsniai:

- [*Provokuojanti „Cukruota žuvis“ sujudins lietuvišką skrandį*](#)
- [*Visa tiesa apie...*](#)
- [*Nauja A. Urbonaitės knyga „Cukruota žuvis“: kinų invazija ir pasaulio skersvėjai*](#)

KRISTINA SABALIAUSKAITĖ

Danielius Dalba ir kitos istorijos

„Baltų lankų“ leidyba, 2012 m.

Šioje knygoje susipažįstame su kitokia, dar nematyta Kristina Sabaliauskaite. Dabartinio gyvenimo realijos, kasdienio stiliaus dialogai, šiuolaikinis slengas kūrinyje pinasi su preciziškais nesenos praeities gyvenimo epizodais. Karo metu bręstanti moksleivė, šešėlio veikėjas, aprūpinantis kvaišalais užsienio aktorius, anglofilė pensininkė, lankanti emigrantę dukrą Londone, nuobodžiaujanti turtingo vyro žmona, praeities persekiojama prašmatnaus viešbučio kambarinė, senas žydas milijardierius, grįžtantis į vaikystės miestą, kagėbistas, daugiau nei pusę šimtmečio besigalynėjantis su Vilniumi, ir, žinoma, „titulinis“ personažas, sėkmės viršūnę pasiekęs, bet niekaip dvasios ramybės nerandantis rašytojas Danielius Dalba – kiekvienas herojus gyvena įdomų, bet tarsi visiškai kasdienį gyvenimą šalia mūsų. Tačiau kasdieniškumas – tik apgaulė. Iš tiesų visos istorijos yra vienaip ar kitaip tarpusavyje susijusios, o po juoduoju humoru dvelkiančiu pasakojimų paviršiumi slypi žmogaus ydų, sudužusių iliuzijų, meninės kūrybos principų ir ironiškos istorinės patirties apmąstymai.

Atpažinusieji paslėptas užuominas tikrai neliks abejingi.

Susiję straipsniai:

- [Kristinos Sabaliauskaitės „Danielius Dalba & kitos istorijos“ – nuo baroko į šiuos laikus](#)
- [Kristina Sabaliauskaitė apie naują knygą: „Nutariau pakalbėti apie dalykus, kurie mums svarbiausi šiandien“](#)

PETRAS VENCLOVA

Iš tamsos į tamsą

„Versus Aureus“, 2012 m.

Originalus žinomo rašytojo novelių romanas – ryški žmogaus gyvenimo projekcija: iš nebūties į nebuvimą.

Kas esmingiausia šiame trumpučiaame šviesos blyksnyje, paženklintame nuolatinio mirties dvelksmo metafizinėje erdvėje? Ar egzistuoti, prisitaikyti, neigti ir griauti, ar priešintis, kovoti ir kurti, plačiąja prasme, orientuojantis į dvasines vertybes, į tėvų, giminės, genties patirtis? Veiksmas romane nusitęsia per visą antrąją XX a. pusę ir perkopia į XXI a. su neišvengiamais socialinių lūžių ir pervartų aidais, persmelkiančiais kamrinę erdvę. Vis dėlto svarbiausia medžiaga, iš kurios konstruojamas romanas, – pagrindinio veikėjo analizė, jo santykis su žmonėmis ir aplinka, jo pastangos spręsti žmogiškąsias egzistencijos problemas, atsidūrus ribinėse gyvenimo situacijose.

Taigi, ar „gyvenimas tėra laikina gyvybės deklaracija, ar kažkas daugiau, turi aiškėti ne tik romano veikėjui, bet ir skaitytojui“.

Susiję straipsniai:

- [Prozininko Petro Venclovo naujo romano „Iš tamsos į tamsą“ sutiktuvės](#)
- [Gūžinėjimas patamsiais](#)

VYTAUTAS KANDROTAS

Įdomiausios kelionės po Lietuvą

„Terra Publica“, 2012 m.

Kelionių vadovas „Įdomiausios kelionės po Lietuvą“ – analogų savo sandara ir apimties dydžiu neturintis leidinys, vienas iškiliausių 2012 m. metų pažintinių leidinių apie Lietuvą, 8 savaites patekęs į knygynų perkamiausių knygų dešimtukus (retai tokio pobūdžio knygos į jį patenka). Knyga sulaukusi daug teigiamų įvertinimų viešojoje erdvėje ir žiniasklaidoje.

Kelionių žinyne „Terra Publica“ pateikiama parengtų 70 įdomiausių kelionių maršrutų po Lietuvą pėsčiomis ir automobiliu, aplankant iki 1100 vertingiausių šalies lankytinų objektų. Žinynas iliustruotas puikios kokybės nuotraukomis, žemėlapiais ir informacinėmis lentelėmis, kuriose pažymėtas maršruto ilgis, keliavimo trukmė, lankomos teritorijos teikiamos infrastruktūros galimybės – poilsio aikštelės, stovyklavietės, maisto ar ūkinių prekių parduotuvės, maitinimo paslaugos bei maudymosi vietos. Knygos rengėjai daugelį maršrutų sudarė taip, jog jis kirstų didesnį miestą, kuriame yra degalinė, parduotuvė ar kavinė, ir siektų vandens telkinį, kur būtų galima surengti iškylą bei atsigavinti maudynėmis.

Šis kelionių žinynas išskirtinis tuo, jog skaitytojui nereikia būti kelionių organizavimo ekspertu – užtenka tik žinoti, kur keliauti, kokia transporto priemone tai bus daroma, ir išsirinkti kelionės tikslą. Visa kita informacija yra pateikta leidinyje – jame nurodyta 1 100 vertingiausių šalies objektų, kurie išsidėstę po visą Lietuvą. Visos vietovės suskirstytos apylinkėmis, todėl paprasta aplankyti reikšmingiausias to regiono objektus. Visos pateiktos lankytinos vietos yra informatyviai aprašytos, kad skaitytojas po ranka turėtų reikiamą informaciją. Į kelionės maršrutus įtrauktos svarbiausios ir turtingiausios lankytinos vietos: gražiausi Lietuvos dvarai, bažnyčios, įdomūs mūsų krašto miesteliai ir kaimeliai, muziejai ir nacionaliniai parkai.

Leidinyje skirtas prisiekusiam ar pradedančiam keliautojui, keliaujančiai šeimai, kurie trokšta aplankyti ne tik tolimas šalis, bet ir pažinti savo gimtąjį kraštą – Lietuvą.

Susiję straipsniai:

- [Kelionių žinynas „Įdomiausios kelionės po Lietuvą“](#)
- [Mėgstantiems aktyvų poilsį – kelionių žinynas „Įdomiausios kelionės po Lietuvą“](#)
- [Kelionių žinynas „Įdomiausios kelionės po Lietuvą“](#)
- [Įdomiausios kelionės po Lietuvą](#)

GINA VILIŪNĖ

Karūna be karaliaus

„Tyto alba“, 2012 m.

Prieš 600 metų taip ir nespėjęs karūnuotis mirė Vytautas Didysis. Nuo jo mirties prasidėjo mistinės dingusios karūnos kelionė per ilgus amžius, kol mūsų dienomis vienišė darboholikė Algė Gustaitė netikėtai gauna senelio palikimą – namą Kaune ir lotynišką raštą, užsimenantį apie mįslingą relikviją, o netrukus sulaukia paslaptinių grasinimų – jos palikimo gviešiasi ir pavojingi varžovai. Pasikvietusi į pagalbą bičiulį istoriką mergina leidžiasi į paieškas.

Susiję straipsniai:

- [„Karūna be karaliaus“ – nuotykinis detektyvinis romanas su istorijos prieskoniu](#)
- [Gina Viliūnė: „Romaną apie dingusią Vytauto karūną rašiau septynerius metus“](#)

DANGIRDAS MAČIULIS, RIMVYDAS PETRAUSKAS, DARIUS STALIŪNAS

Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje

„Mintis“, 2012 m.

2010 metais minėtos 600-osios Žalgirio mūšio metinės sulaukė didelio susidomėjimo Lietuvoje, Lenkijoje, Baltarusijoje. Buvo organizuojamos mokslinės konferencijos, paskaitos, parodos ir kiti renginiai platesnei visuomenei, pasirodė nauji leidiniai, perleistos bei į kitas kalbas verstos senesnės knygos. Jubiliejinė Žalgirio mūšio sukaktis buvo prisiminta net Vokietijoje, kur susidomėjimas tiek pačiu mūšiu, tiek Vokiečių ordino istorija jau seniai nuslopes.

Susidomėjimo proveržis pristatomos knygos autoriams virto klausimu – kas vis dėlto lėmė ir lemia tokį ilgą ir nesibaigiantį vėlyvųjų viduramžių mūšio atminimą? Ar efektinga lenkų, lietuvių ir rusėnų ginklo pergalė? Ar mūšis išties buvo toks reikšmingas, kaip jį įvertino vėlesnės, visų pirma nugalėtojų, kartos?

Knygoje atskleidžiama, kaip ir kodėl kito Žalgirio mūšio vaizdinys Vidurio ir Rytų Europoje: kaip lenkiškoje tradicijoje jis turėjo padėti sureikšminti lenkų ir Jogailos vaidmenį, kaip lietuviai pergalę priskyrė Vytauto sumanumui ir drąsai, o sovietiniai ideologai siekė šį istorinį mūšį paversti amžinu brolišku sovietinių tautų draugystės įrodymu. Ir kodėl šis vėlyvųjų viduramžių mūšis vadinamas net keturiais vardais – Tanenberg, Grunwald, Žalgiris, Дуброуна.

Šiuo metu intensyviai plėtojama kolektyvinės atminties tyrimų tradicijai priklausančioje knygoje analizuojama ne tik mūšio interpretacijų kaita istoriniuose veikaluose bei publicistikoje ar propagandoje, bet ir grožiniuose kūriniuose, vaizduojamajame mene, taip pat šio simbolio sklaida kitose sferose.

SONDRA SIMANAITIENĖ

Klaipėdos skulptūrų parkas ir jo tapatumų iššūkiai

„Druka“, 2012 m.

Knyga „Klaipėdos skulptūrų parkas ir jo tapatumų iššūkiai“ – pirmoji knyga apie sunaikintas Klaipėdos (Memelio) miesto senąsias kapines (1820–1975) ir sovietmečiu jų vietoje įkurtą Skulptūrų parką. Dvi prieštaringos šios vietos tapatybės – istorinės kapinės ir lietuvių modernios skulptūros galerija po atviru dangumi – lig šiol nėra įgavusios pozityvaus vertinimo miestiečių savimonėje. Šia knyga siekiama pristatyti kapinių ir Skulptūrų parko istorijas, ne ieškant kaltų, bet iškeliant kiekvieną darinį kaip vertingą istorinės praeities relikvą, paskatinti miesto bendruomenės svarstymus – kaip įamžinti apie 40 000 palaidotų žmonių atminimą dabartiniame Skulptūrų parke bei suteikti didesnę meninę vertę skulptūrų ekspozicijai, suformuotai per 15 metų Smiltynės granito simpoziumuose.

JONAS GENYS, KĘSTUTIS MICKEVIČIUS

Klaipėdos tapatumo ženklai: antspaudas, herbas, vėliava

Mažosios Lietuvos istorijos muziejus ir Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, 2012 m.

Žymių mokslininkų kolektyvas pristato Klaipėdos miesto formavimosi ypatybes, aptaria miesto antspaudą, herbo, vėliavos kilmę, raidą, nagrinėja anspaudę, herbe panaudotų simbolių semantiką. Leidinys gausiai iliustruotas dokumentine medžiaga iš Lietuvos, Latvijos muziejų, bibliotekų, Vokietijos, Švedijos, Lietuvos archyvų.

Susiję straipsniai:

- [760-ąjį gimtadienį pasitinkanti Klaipėda kviečia pažinti miesto istoriją](#)

VYTAUTAS LANDSBERGIS

Kokia ji galėtų būti: Lietuvos projektas

Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2012 m.

Knyga, telkianti dėmesį į tautos istoriją ir valstybingumo pamatus, vis dėlto labiausiai orientuota į dabarties ir ateities aktualijas. Ieškoma atsakymo į klausimą, kas esame ir kokie turime išlikti šiuolaikiniame ir ateities pasaulyje. Didelį įspūdį daro autorinės meninės kalbos originalumas, savita knygos sandara, susiejanti eseistinius apmąstymus, beletristiką, poetinius intarpus ir paties V. Landsbergio darytas fotografijas. Natūraliai siejasi politiniai, istoriosofiniai svarstymai ir autoriaus įvairialypė asmeniška patirtis. Patriotinei laikysenai formuoti tai tiesiog parankinė knyga, išsiskirianti mąstymo ir išraiškos modernumu.

Susiję straipsniai:

- [Vytauto Landsbergio knyga „Kokia ji galėtų būti: Lietuvos projektas“](#)
- [Landsbergis: laimė slypi ne vartojimo religijoje](#)
- [Vytauto Landsbergio knygos „Kokia ji galėtų būti: Lietuvos projektas“ pristatymas](#)

INGA LIUTKEVICIENE

Lietuviškas imunitetas: Vytenio Povilo Andriukaičio gyvenimo interviu“, Alfonsas Andriukaitis, „Basmė be nusikaltimo: atsiminimai, 1973 m.

Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2012 m.

Didžiulė knyga, išaugusi iš žurnalistės I. Liutkevičienės pusantrų metų užtrukusių pokalbių su žinomu politiku V. P. Andriukaičiu, į savo visumą įtraukė ir jo tėvo A. Andriukaičio atsiminimus iš Jakutijos lagerių, parašytus 1973 m. ir plitusių pogrindyje, taip pat gausias, vertingas vaizduojamų įvykių iliustracijas. Knyga gali būti vertinama įvairiais aspektais. Tačiau vienas svarbiausių jos motyvų – lietuvių tautos atspara įvairiais istoriniais laikotarpiais, atskleista per Andriukaičių šeimos dramatiškus likimus. Tai tremtis į Jakutijos lagerius (Vytenis gimęs prie Laptevų jūros, Kiusiūre), kova už išlikimą, Andriukaičio tėvo maištinga veikla grįžus į Lietuvą, Vytenio išitraukimas į pasipriešinimo okupantams judėjimus nuo jaunų dienų, nuoseklus savęs ugdymas, ruošimasis politinei kovai už Lietuvos laisvę. Toliau – veikla atkuriant ir įtvirtinant Nepriklausomybę, reikšmingas dalyvavimas stojimo į Europos Sąjungą procese, aktyvios nuolatinės pastangos formuojant laisvą demokratišką mąstymą.

Susiję straipsniai:

- [Lietuviškas imunitetas pagal V.P.Andriukaitį](#)
- [Knygoje V. P. Andriukaitis nuplėšia politinio elito kaukes](#)
- [Vytenis Andriukaitis biografinėje knygoje teigia, kad kai kurių sąjūdiečių vienintelis tikslas buvo kuo greičiau užimti valdžios kėdes](#)

VILIUS KAVALIUSKAS
Lietuvos karžygiai. IV-V tomai

„Daigai“, 2012 m.

Surinkti po grūdą Lietuvos istoriją – šios kartos užduotis. Keičiantis generacijoms, vis mažėja galimybių sutikti tuos, kas tiesiogiai matė kuriamą Lietuvos valstybę. O juk šiandieninė Lietuva už savo buvimą pirmiausia turi būti dėkinga 1918-ųjų savanoriams. Jų asmenybės žymi labai svarbų 1000-metės Lietuvos etapą – naujų laikų Lietuvos valstybės sukūrimą bei jos nepriklausomybės apgynimą.

Enciklopedinis žinynas „Lietuvos karžygiai“ skirtas 1919-1923 metų nepriklausomybės kovų didvyriams – Vyties Kryžiaus kavalieriams. **Iš viso aprašyti 1,770 asmenų.**

Ši didelė knyga siekia užfiksuoti nueinančios kartos žinias: 1896-1900 metais gimę patys Vyties Kryžiaus kavalieriai. Paleisti iš armijos, po nepriklausomybės karo jie kūrė šeimas, 1924-1930 metais gimė jų vaikai. Būtent ši paskutinė, juos pažinojusių ir artimų didvyriams karta šiuo metu nužengia į nebūtį.

Šią knygą rašiau 10 metų. Deja, jau pusė tų, kas pateikė pasakojimus, nuotraukas, per tą laiką mirė, ir knyga dar galėjo užfiksuoti jų autentiškus prisiminimus.

Pavyko surasti 1200 Vyties Kryžių kavalierių šeimas. Toks masinis žmonių dalyvavimas Lietuvos istorijos rašyme, manau, skatino pilietinį aktyvumą, padėjo formuoti pilietinę visuomenę, kuri ir yra pagrindinis šiandienos tikslas.

Knygai panaudoti šaltiniai iš viso pasaulio. Tai iš Centrinio valstybės ir ypatingojo archyvų, Lietuvos ir užsienio (Belgijos, Olandijos, Prancūzijos, Latvijos, Čekijos, Suomijos) karo archyvų surinkta medžiaga su artimųjų prisiminimais, gausiai iliustruota. Absoliuti medžiagos dalis niekada nebuvo skelbta.

Mano tikslas buvo parodyti dažnos, jeigu ne kiekvienos šeimos sąryšį su istorija ir Lietuvos valstybe. Parodyti, kad ta valstybė yra MŪSŪ ir dėl jos reikia visiems rūpintis.

Mano knygos apie Lietuvos istoriją jau yra išleistos Danijoje, Čekijoje ir Ispanijoje. Dvitolimis albumas „Už nuopelnus Lietuvai“ pažymėtas 2006 metų Europos von Hessenthalio premija už gražiausią istorinę knygą (viena premija metuose - įteikiama Vokietijoje).

Susiję straipsniai:

- [Viliaus Kavaliausko knyga „Lietuvos karžygiai“ \(5-asis tomas\)](#)
- [Lietuvos karžygiai](#)

PAULINA DANUTĖ VIDRINSKIENĖ
LIETUVOS LAISVĖS GYNĖJAS Rimantas Juknevičius 1991 m. Sausio 13-oji

„Piko valanda“, 2012 m.

2009 m. Zigmantas Vidrinskas, rašydamas patarimus būsimiems kraštotyros būrelių vadovams, priminė tokį dalyką. „Dar labai svarbu kiekvienam kraštotyros būrelio vadovui

neprarasti laiko, neuždelsti užfiksuoti to, kas tuo metu yra labai svarbu. 1991 metų sausio 13 įvykiai sujaukino visą Lietuvą. Man ir mano žmonai tą siaubingą naktį teko stebėti įvykius prie Televizijos bokšto. Kai sekmadienį grįžau į Marijampolę, o pirmadienio rytą, atėjęs į pamokas, sužinojau, kad dar 4 mūsų mokyklos (V. Mykolaičio-Putino internatinės mokyklos) mokytojai taip pat buvo karščiausiuose taškuose, ekspromtu organizavome pokalbį su visais mokyklos mokiniais, nors dar nebuvo aišku, ar pavyks išsaugoti 1990 m. kovo 11 d. atkurta Lietuvos nepriklausomybę. Tada dauguma Lietuvos jaunimo, pažangioji inteligentija mūru stėjo ginti Lietuvos laisvės. Ir mūsų miestas neteko studento Rimanto Juknevičiaus. Senosiose Marijampolės kapinėse Jam paskirta amžino poilsio vieta. Būdamas gyvasis šių išimtinių įvykių liudininkas, nedvejodamas pradėjau rinkti iš marijampoliečių, budėjusių šią naktį Vilniuje prie Televizijos bokšto, Seimo ar Radijo komiteto pastatų, pastebėjimus, kad būtų kuo objektyviau atspindėti tos nakties įvykiai. Palyginti per trumpą laiką net 5 egzemplioriais (daugiau kaip 100 psl. apimties) parengiau kraštotyrinį darbą (techninį darbą atliko kraštotyrininkai), kurį pavadinau „Tą šiurpiąją 1991 metų sausio 13-osios kruvinojo sekmadienio naktį...“ Šį darbą dar spėjau pristatyti respublikinei kraštotyrinių darbų parodai, kuri vyko Šiauliuose. Darbas buvo labai gerai įvertintas, nes tik vienintelis mūsų miestas suspėjo reaguoti į svarbiausius to meto įvykius. Vėliau parengiau straipsnį Marijampolėje leidžiamam „Sūduvos“ laikraščiui (spausdinta keliuose numeriuose), taip pat kasmet esu kviečiamas į įvairias miesto mokyklas pasidalinti gyvojo liudininko patirties išpūdziais apie nežmonišką sovietinių okupantų elgesį su taikiais Lietuvos žmonėmis. (...)

Darau išvadą, kad kraštotyrinio darbo entuziastai privalo laiku reaguoti, sukaupti medžiagą, kuri pasitarnaus ateinančioms kartoms atkurti tikrąją tiesą.“ (Vidrinskas Z., kraštotyrinis darbas „Kraštotyros būrelio vadovo Z. V. darbai ir rezultatai – sektinas pavyzdys“. Aplanką sudarė Gintarė Jaseliūnaitė).

Stengiuosi pabaigti tai, kas mano velionio vyro Zigmanto Vidrinsko buvo pradėta dar 1991 m. Nenuostabu, kad autorių straipsniuose apie Rimantą Juknevičių tie patys duomenys kartosis, nes biografijos faktų neprikursi.

ALVYDAS ŠLEPIKAS

Mano vardas – Marytė

Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2012 m.

Alvydo Šlepiko romanas „Mano vardas – Marytė“ nušviečia vieną iš baltųjų istorijos dėmių – „vilko vaikų“ situaciją. Po Antrojo pasaulinio karo Rytprūsių vokietės siuntė vaikus anapus Nemuno, kur buvo duonos, ir vokietukai ėjo į Lietuvą, dirbo pas ūkininkus, elgetavo, o sunkiai uždirbtą maistą nešė savo badujančioms šeimoms.

Vokiečių mergaitės Renatės, gavusios lietuvišką vardą Marytė, ir jos šeimos istorija atskleidžia daugelio pabėgėlių tragišką likimą, pirmuosius pokario metus Rytprūsiuose ir Lietuvoje. Romano autorius rėmėsi tikrais faktais, „vilko vaikų“ ir jų artimųjų pasakojimais.

„Karus kažkas pradeda, kažkas tampa nugalėtojais, tačiau našlės ir vaikai pralaimi visada. Antrasis pasaulinis karas pasibaigė, jie – tarp pralaimėjusių, nes žuvusieji buvo jų tėvai, o našlės – jų motinos. Pasaulis plytėjo piktas ir pavargęs. O jie – tik vaikai. Tačiau – vilko vaikai. Ši knyga – apie meilę ir užuojautą. Ir apie atmintį.“ – Alvydas Šlepikas

Knyga įtraukta į 2012-ųjų „Metų knygos“ rinkimų sąrašą suaugusiųjų prozos kategorijoje. Už romaną autorius apdovanotas 2012 m. Jono Marcinkevičiaus premija bei Rašytojų sąjungos premija.

Susiję straipsniai:

- [A.Šlepiko knygos "Mano vardas - Marytė" recenzija: pasaka apie vilko vaikus, arba Sakmė apie išlikimą](#)
- [Alvydo Šlepiko „Mano vardas – Marytė“](#)
- [Alvydo Šlepiko knygos „Mano vardas – Marytė“ recenzija](#)

KAZIMIERZ SAKOWICZ

Panerių dienoraštis 1941–1943 m.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras, 2012 m.

Leidiny „Panerių dienoraštis“ sudarytas iš Kazimierzo Sakowicziaus, gyvenusio netoli žydų egzekucijos vietos Paneriuose ir fiksavusio kraupius įvykius 1941–1943 m., užrašų, saugomų Valstybiniame Vilniaus Gaono žydų ir Lietuvos nacionaliniame muziejuose. Kartais net kelis kartus per dieną ant atskirų įvairaus formato popieriaus lapų, kalendoriaus lapelių K. Sakowiczius žymėjosi siaubingas žudynių scenas nuo 1941 m. liepos iki 1943 m. lapkričio. Užrašai rasti užkastuose buteliuose prie K. Sakowicziaus namų.

„Panerių dienoraštis“ – unikalus ir itin vertingas rašytinis šaltinis apie daugelio Lietuvos Jeruzalės gyventojų žūtį.

Susiję straipsniai:

- [Išleistas Kazimierzo Sakowiczio „Panerių dienoraštis 1941–1943 m.“](#)

LIUDA JONUŠIENĖ

Panevėžio albumas III. Buvo didelė diena

„Almakeros leidyba“, 2012 m.

Trečias publicistės, prozininkės, dramaturgės, poetės Liudos Jonušienės (Tilės Vakarės) sukurtas ir sudarytas dokumentuotas leidinys – apie Aukštaitijos sostinę, penktąjį pagal dydį Lietuvos miestą, yra beatodairiškos meilės savo gimtinei ir Tėvynei įrodymas.

Knygos tekstuose – eilėraščiuose – lyriškai ir šiltai apmaštomas, o meniškėmis Algirdo Jonušio nuotraukomis iliustruojamas žmogaus buvimas sudėtingoje šiandieninės Lietuvos urbanistinės ir dvasinės erdvių sankirtoje. Nežiūrint skausmingos realybės, svarbiausiu išlieka pozityvus buvimas savo žemėje, savo asmeninėje ir savo šalies istorijoje.

AURELIJA MALINAUSKAITĖ, DARIUS JUODIS, JUOZAS JANKAUSKAS

Partizano keliu: partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras, 2012 m.

Leidinyje skelbiami partizano Juozo Paliūno-Ryto (1915–1952) prisiminimai, parašyti sudėtingomis ginkluotojo pogrindžio kovos sąlygomis. Autentiškame liudijime užfiksuoti partizanų kautynių ir kasdienio gyvenimo vaizdai, organizacinis laisvės kovotojų darbas.

Įvardiniame straipsnyje pristatomas paties partizano kovos kelias nuo eilinio kovotojo iki Prisikėlimo apygardos vado. Pateikiama išsami prisiminimuose minimų asmenvardžių rodyklė, kai kurių įvykių aprašymai. Prieduose publikuojami su partizano Ryto ir jo bendražygių kovos aplinkybėmis susiję dokumentai.

Iš prisiminimų puslapių partizanas J. Paliūnas-Rytas iškyla kaip kovinių operacijų vadas ar dalyvis, dažnai su mažiausiais nuostoliais įvykdantis užduotis, kurių imtis vertė sunkios pokario aplinkybės.

Miesteliuose sribai, o kaimuose ginkluoti sovietiniai aktyvistai persekiojo žmones ir veikė prieš miško kovotojus. Todėl partizanams teko svarbi užduotis juos sutramdyti. Operacijas reikėjo gerai suplanuoti, nes kitu atveju jos galėjo kainuoti gyvybę. Kaunantis su gausniais priešo daliniais, ne kartą teko pasijusti persekiojamiems, kada išgyventi tartu ir nebuvo galimybės.

Prisiminimai byloja partizano ir jo bendražygių ryžtą ir pasiaukojimą Tėvynės ir laisvės labui. To nesuprantant, nesuprantama ir viena pagrindinių jų autoriaus minčių, kad kova „gali pareikalauti ir mano gyvybės. Tas Tėvynės laisvės labai nebaisu.“

Susiję straipsniai:

- [*Išleisti partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai*](#)
- [*Leidinio „Partizano keliu – Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai“ pristatymas*](#)
- [*Rimantas Jokimaitis. Partizano Ryto kovos keliais*](#)

ANTANAS GAILIUS

Pro mansardos langą. Žvilgsniai į mūsų gyvenimą

„Aidai“, 2012 m.

Tai kitokios kalbėsenos tekstai. Ne rėksmingi, ne apsimestinai dramatiški, mašlūs, tarpais kiek melancholiški, bet visada persunkti gyvenimo patirtyje subrendusios vilties. Žmonių veidai, politikos ir kultūros reikalai, netektys ir atradimai – viskas susilieja į vientisą paveikslą, naujo tūkstantmečio pirmo dešimtmečio vaizdą, regimą Antano Gailiaus – Nacionalinės premijos laureato, poeto, vertėjo, visuomenininko akimis.

Susiję straipsniai:

- [Antanas Gailius. Pro mansardos langa](#)

ROMUALDAS BALTUTIS

Sibiro Alma Mater - Ave ,vita! ...Būk sveikas, gyvenime!

Šiaulių universiteto leidykla, 2012 m.

Sibiro Alma Mater trilogijos tęsinys Sibiro Alma Mater – Ave, vita!.. Būk sveikas, gyvenime! Knygą sudaro 10 skyrių: Tremtys – Rusijos carų tradicijų palikimas; Mano šeimos gyvenimas tremtyje; Partizanų gyvenimas slėptuvėse. Kova ir gyvenimas po žeme; Politinių kalinių ir tremtinių gyvenimo epizodai iš arti; Tremtis dailininko akimis; Dvasinis paminklas tėvams ir šviesuoliams; Tremtinių išradingumas buityje. Lietuviškos tradicijos ir kultūra Sibire; Pasakojimai. Laiškų mintys; Tremtinių ir jų palikuonių eilės, kūryba; Misija „Sibiras“ – mintys apie prarastą tėvynę.

Skaitant šią knygą, matyti, kad Lietuvos tremtiniai stiprūs, kūrybingi, ryžtingi, gabūs, tikintys savo jėgomis ir gyvenimo prasme, išsaugoję žmogiškumą net sunkiausiomis išbandymų valandomis. Tačiau priespaudos pasaulyje gyvenusių lietuvių patirtis ne baimins, o patars labiau pasitikėti savo jėgomis, siekti aukštumų ir aiškesnės gyvenimo prasmės. Šioje knygoje nerasite aimanų ir dejonų, tai knyga apie siekius, nuveiktus darbus grįžus į Lietuvą.

Tremtinių pasakojimai – tai mūsų tautos istorijos dalis. Knyga iliustruota istorinę reikšmę turinčiomis nuotraukomis iš asmeninių tremtinių albumų.

ROMUALDAS BALTUTIS

Sibiro Alma Mater –Post tēnebras lux! ...Po tamsos - šviesa!

Šiaulių universiteto leidykla, 2012 m.

Sibiro Alma Mater trilogijos tęsinys *Sibiro Alma Mater –Post tēnebras lux!.. Po tamsos – šviesa!* Knygoje išspausdinta daugiau nei 30 prisiminimų, kurių pagrindinės temos – gyvenimas grįžus iš tremties (*Darbas Lietuvai po tremties; Tremtinių portretai darbo draugų žvilgsniu*). Pateikiama nemažai informacijos apie kultūrinę tremtinių veiklą, istorinės atminties įamžinimą (ekspedicijos, Ariogalos fenomenas, muziejų kūrimas, paminklų statymas, mokslinių-praktinių konferencijų tremties kūrybos paveldo temomis organizavimas). Knyga gausiai iliustruota nuotraukomis, piešiniais.

Tremtinių prisiminimai buvo renkami tam, kad žmonės geriau suprastų tremtyje patirtus žiaurumus, suvoktų genocidą patyrusių žmonių pamokančią patirtį ir susipažintų su šiuo tautos istorijos tarpsniu.

JONAS VAIŠKŪNAS

Skaitant dangaus ženklus. Lietuviško Zodiako pėdsakais

„Dominicus Litanus“, 2012 m.

„Skaitant dangaus ženklus. Lietuviško Zodiako pėdsakais“ – tai knyga, kuri pasakoja apie nepaprastą atradimą– senovės lietuvių Zodiako rekonstrukciją. Remiantis istorinių šaltinių duomenimis, tautosakine ir etnografinė medžiaga, autorius atkuria lietuviško Zodiako fragmentus, o dvylikos savitų ženklų aptiktų ant unikalios viduramžių apeiginio kaušo, tyrimas, netikėtai leidžia patvirtinti šio atradimo tikrumą. Lietuviškojo Zodiako rekonstrukcija knygoje pristatoma paprastai ir suprantamai, bet nenusižengiant moksliniams tyrimo metodams.

Susiję straipsniai:

- [Po žvaigždėtu kupolu bus pristatyta knyga apie senovės lietuvių Zodiaką](#)
- [Planetariume pristatyta J.Vaiškūno knyga „Skaitant dangaus ženklus: lietuviško Zodiako pėdsakais“](#)

STASYS VAITEKŪNAS

Stanislovas Narutavičius Signataras ir jo laikai

Mokslų ir enciklopedijų leidybos centras, 2012 m.

Vasario 16-osios Akto signatarui Stanislovui Narutavičiui, kaip ir daugeliui to meto žmonių, teko dirbti skirtingomis aplinkybėmis, su įvairiais žmonėmis. Amžininkai ir vėlesni biografai signataro gyvenimo bei veiklos faktus vertino nevienodai – dažnai matydavo tik juodą ir baltą spalvą, nepastebėdami gyvenamojo laiko aplinkybių. Taip atsitiko ne tik su S. Narutavičiumi, bet ir su daugeliu kitų. Dėl to net po septynių dešimtmečių JAV lietuvių dienraštis „Draugas“, kiti leidiniai prabilo apie būtinumą reabilituoti netgi tokius žymius lietuvių veikėjus kaip Mykolą Biržišką ir Vincą Krėvę, net patį...Lietuvos Prezidentą Antaną Smetoną. S. Narutavičiaus niekas nereabilitavo.

Susiję straipsniai:

- [Knygoje – apie signatarą Stanislovą Narutavičių ir jo laikus](#)

SIGITAS PARULSKIS

Tamsa ir partneriai

„Alma littera“, 2012 m.

„Tamsa ir partneriai“ – naujausias Nacionalinės premijos laureato, poeto, eseisto, dramaturgo ir kritiko Sigitos Parulskio (g.1965 m.) romanas. Jis skirtas ypač aktualiai ir lietuvių literatūroje dar beveik nenagrinėtai temai – žydų žudynėms Lietuvoje Antrojo pasaulinio karo metais.

Romane pasakojama apie fotografo Vincento, mainais už gyvybę priversto tarnauti esesininkui, asmeninį gyvenimą nuo Antrojo pasaulio karo pradžios, „Lietūki“ garažo įvykių iki karo pabaigos. Tai jauno žmogaus, atsitiktinai tapusio netikėtų to meto įvykių liudininku („karas nuplėš nuo mūsų veidų visas kaukes“) egzistencinė drama. Vincentas, „pripratęs būti kitapus objektyvo, atsiverti nuo tikrovės plonyte juosta“, prieš savo valią tampa neatšaukiamos istorijos, masinių žydų žudynių liudininku, stebėtoju, negalinčiu nieko pakeisti ir niekam padėti. Pagaliau pats stebėtojas pasijunta esąs stebimas aukštesnės jėgos.

„Tamsa ir partneriai“ - tai ir aistringos, „neteisėtos“ meilės istorija.

Kurdamas romaną autorius rėmėsi išlikusių dokumentų rinkiniais, rašytiniais atsiminimais, to meto spauda.

Susiję straipsniai:

- [„Tamsa ir partneriai“ - karas, žudynės ir meilė](#)
- [Ar S. Parulskio įtaigus romanus apie žydšaudžius nuplėš kaukę lietuvių tautai?](#)

RIMAS BRUŽAS

Tauta be valstybės. Valstybės kelias

„Vaga“, 2012 m.

Žurnalisto, filmų kūrėjo Rimo Bružo dokumentinių istorinių apybraižų-interviu knyga „Tauta be valstybės. Valstybės kelias“, parengta dokumentinių televizijos filmų ciklo pagrindu, atskleidžia pirmo XIX–XX a. ketvirčio Lietuvos istoriją ir lietuvių tautos raidą nuo tada, kai jau galima kalbėti apie tautą, ir iki tada, kai tauta sukūrė valstybę ir įsitvirtino tarptautinėje arenoje.

Autorius nagrinėja istoriškumo ribų, istorinės sąmonės susikūrimo, istorinės tiesos problematikos, istorijos suvokimo, mitų susiformavimo, istorijos politizavimo, supaprastinamo, tapimo įrankiu temas. Knygą sudaro istorinio konteksto pateikimas ir garsių Lietuvos istorikų – prof. Zenono Butkaus, dr. Česlovo Laurinavičiaus, dr. Dariaus Staliūno, dr. Rimanto Miknio, dr. Zitos Medišauskienės, dr. Doc. Virgilijaus Pugačiausko, doc. Ramunės Šmigelskytės-Stukienės, prof. Juozo Skiriaus, prof. Šarūno Liekio, prof. Egidijaus Aleksandravičiaus ir kt. – pasisakymai apie atskirus istorijos epizodus.

„Tauta be valstybės. Valstybės kelias“ atskleidžia plačią ir nuoseklią temų panoramą, labiau gilinantį į istorinio lūžio laikotarpius: tauta be valstybės po Abiejų Tautų Respublikos žlugimo, Napoleono žygis į Rusijos Imperiją ir planai Lietuvoje, *Alma Matter*, 1831 m. sukilimas,

1832–1863 m. laikotarpis, 1863 m. sukilimas, spaudos draudimo laikotarpis, atgimstanti tauta ir amžių sandūra, Lietuva per 1905 m. revoliuciją, Didysis Vilniaus Seimas, 1914–1918 m. karas, Lietuvių konferencija Vilniuje 1917 m., žingsniai į nepriklausomybę, Nepriklausomybės aktas, Mažoji Lietuva, atgimstanti Lietuva po vasario 16 d. akto paskelbimo, bolševikai, Nepriklausomybės kovos 1918–1921 m., bermontininkai, Lietuva Paryžiuje 1919 m., Steigiamasis seimas 1920 m., Pirmoji respublika ir Lietuvos užsienio politika, sutartis su Sovietų Rusija 1920 m., Klaipėdos sukilimas 1923 m.

Susiję straipsniai:

- [Rimas Bružas. "Tauta be valstybės. Valstybės kelias"](#)
- [Pasirodė Rimo Bružo knyga „Tauta be valstybės. Valstybės kelias“](#)

BRONIUS GENZELIS

Tautinės savimonės išlikimas ir brendimas Lietuvos okupacijos sąlygomis

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras, 2012 m.

Okupacijos penkiasdešimtmetis įrodė, kad, jeigu tauta nesunaikinama ir nepraranda savasties, ji atgyja ir atkuria savo valstybingumą.

Autorius knygoje apžvelgia, kokios buvo sąlygos tautinei savimonei išlikti ir bręsti okupuotoje Lietuvoje, kokie veiksniai lėmė išsivadavimą.

Knyga skiriama ne istorikui, o paprastam skaitytojui, besidominčiam praeities įvykiais, procesais ir jų dalyviais.

JONAS UŽURKA

Trilogija "Užmirštieji baltų valdovai"

„Eugrimas“, 2012 m.

Narsusis Rugila – Aleksandro Makedoniečio senelis

Šioje knygoje patirsite tokius priešistorinių laikų pojūčius, kokių iki šiol dar niekada ir niekur, skaitydami apie mūsų gilią praeitį, nesate patyrę.

Puslapis po puslapio nusikelsite į kelių tūkstantmečių praeitį, pakeliausite po plačiąsias mūsų protėvių baltų žemes, susitiksime su įvairių luomų žmonėmis, su kylančios Makedonijos karalystės karaliumi Pilypu Antruoju, patirsite jo karštą ir aistringą meilę baltų valdovo dukrai Medumpei, pasinersite ir dar ne į vieną romantinę meilę, tragiškus likimus. Įvairiomis, labai intriguojančiomis aplinkybėmis susitiksime su šiaurės rytų kaimynais finougrais, su kitais mūsų kaimynais – stepių skitais ir karingaisiais persais.

Visa tai vyko prieš du su puse tūkstančio metų mūsų protėvių baltų žemėse, valdant didžiajam baltų žemių valdovui Rugilai.

Sumanusis Tautvaldis – nuo Nemuno iki Dunojaus

Skaitydami susitiksimė su mūsų priešistorės laikotarpio valdovais, susipažinsime su mūsų protėvių baltų žemėmis, papročiais, sumaniais valdovais, jų gyvenimu.

Sužinosime ne tik apie senovės graikų princesės meilę baltų karo vadui, bet ir apie aistringą baltų valdovo meilę...

Bendrausime su Aleksandru Makedoniečiu, dalyvausime karo žygiuose, patirsime įdomių meilės intrigu... O svarbiausia, kad pirmą kartą pajusime iš ūkų kylančią paslaptinę mūsų tautos dvasią.

Išmintingasis Visvaldas – baltų agonijos liudytojas

Šioje knygoje ne tik mūsų jaunojo valdovo karšta meilė Neapolio princesei griūvančios Romos galybės ir liepsnojančių baltų žemių akivaizdoje...

Tuo metu, kai germanės glėbyje nunuodijamas Atila, mūsų karo vadai nugali pasaulio užkariautojus hunus. Kylanti Bizantija siekia baltų valdovo giminystės, o mūsų protėviai susigiminiuoja su kaimynais ugrofinais.

Sužinosime, kaip klasingai dėl meilės nužudomas paskutinysis galingas baltų valdovas... Ir dar daug nuotykių bei įvykių patirs skaitytojas, atsivertęs šią knygą.

VYTENIS ALMONAITIS

Vėl šniokščia rėvos. I-VII dalys

„Kelautojo žinynas“, 2012 m.

„Negali mylėti to, ko nepažįsti“. Vadovaudamasi šia nuostata, VŠĮ „Kelautojo žinynas“ jau apie dešimtį metų rengia ir leidžia nekomercinio pobūdžio, turiningus kelionių vadovus po Lietuvos vietas. Juose, laikantis „gyvosios istorijos“ principo – aprašant ir kviečiant aplankyti konkrečius, „pačiupinėjamus“ objektus – supažindinama su mūsų krašto praeitimi, kultūra, gamtiniu paveldu.

Tokiu pat stiliumi parašytas ir šiam konkursui pristatomas leidinys „Vėl šniokščia rėvos“. Jis padalintas į septynias dalis, 28–40 puslapių apimties knygeles, kurios sudėtos į estetišką dėžutę. Tokia knygos forma pasirinkta siekiant, kad ji būtų patogi keliaujantiems: išvykstant su savimi galima pasiimti tik vieną dalį, kuri yra maža ir lengva (bendra leidinio apimtis – apie 10 autorinių lankų). Pirmojoje dalyje pateikiamos apibendrinančio pobūdžio žinios apie Jūros upę ir jos pakrantes. Kitose šešiose dalyse nuosekliai aprašytas 146 km ilgio maršrutas Jūra nuo Kauno–Klaipėdos magistralės iki žiočių, taip pat 14,5 km atkarpa Nemunu iki Rambyno. Kiekvienoje knygelėje aptariamas maždaug 25 km maršruto ruožas, plačiau pristatoma po keliolika lankytinų vietų. Ant viršelių spausdinami atitinkamos maršruto dalies žemėlapiai.

Susiję straipsniai:

- [*Išleistas naujas kelionių vadovas žygeiviams „Vėl šniokščia rėvos“*](#)
- [*Jūros upės rėvos šniokščia apie garbingą pakrančių praeitį*](#)
- [*Kur šniokščia Jūros rėvos*](#)
- [*Kur žemaičių Jūra šniokšdama raivosi*](#)

VILIUS KAVALIAUSKAS
Vilkaviškio krašto karžygiai

Išleido Vilius Kavaliauskas, 2012 m.

„Vilkaviškio krašto karžygiai“ – tai su Stepono Kairio fondu (kaip finansinės paramos tvarkytoju) išleista knyga apie atskiro rajono įnašą į Lietuvos nepriklausomybę. 108 Vyties Kryžiaus kavalieriai tokiam mažame žemės lopinėlyje – Lietuvos fenomenas.

PETRAS KALNIUS
Žemaičiai. XX a.-XXI a. pradžia

„Mintis“, 2012 m.

Beveik visą XX amžių neturėję savo valstybingumo ir demokratinės visuomenės, lietuviai kartu neturėjo galimybių laisvai interpretuoti bei institucionalizuoti savo kultūrinę įvairovę, ją įvesti į gyvenimo kasdienybę. Kad tokie poreikiai glūdėjo iš pažiūros kultūriniu požiūriu monolitinėje tautoje, paaiškėjo vos tik atkūrus Lietuvos valstybę ir įgyvendinus esminius demokratinės visuomenės gyvenimo principus. Tai pasakytina ir apie Lietuvos etnografinių grupių drąsesnės saviraiškos poreikį. Impulsą sureikšminti ir naujai apmąstyti etnografinių grupių kultūrinį savitumą suteikė ir Lietuvos atsivėrimas pasauliui, kartu su juo – ir mūsų šalį pasiekiančios žinios apie visoje Europoje įsisiūbuojantį regioninį atgimimą bei regioninės tapatybės deklaravimo siekius.

Etnologinėje studijoje nagrinėjama, kas yra žemaičiai, lyginant su kitomis lietuvių etnografinėmis grupėmis, kas pasikeitė žemaičių bendruomenėje amžių tėkmėje. Autorius teigia, kad ir šiuo metu žemaičių kalbos (tarmės), tradicinės kultūros savitumas nėra vien patriotiškai nusiteikusių žemaičių fantazijos vaisius – etnokultūriniu požiūriu Žemaitija ryškiai išsiskiria iš kitų Lietuvos etnografinių sričių.

Pripažindamas, kad žemaičių tarmei ir kultūrai yra iškilęs pavojus, knygos autorius siūlo ieškoti veikimo būdų, kurie žemaičius ir kitus lietuvius artintų, o ne tolintų.

Susiję straipsniai:

- [*Knygose – Europos tautų istorija, žemaičių bendruomenė ir Žalgirio mūšis*](#)